

קביעת נוסח תפילה אחד בקהילה

הרב נחום אליעזר רבינוביץ

שאלה

זוכר אני בגעגועים את ימי שבתנו בין כתלי הישיבה. בישיבתנו יכול כל אחד להתפלל כמנהג אבותיו גם כאשר הוא עובר לפני התיבה, ואף אם הנוסח של עדתו אינו הנוסח של רוב בני הישיבה. אף בימים נוראים נוהגים בישיבה להתפלל כולם יחד באופן שמביא לידי ביטוי גם את הנוסחים האשכזיים וגם את נוסחי בני עדות המזרח. כך חשנו כולנו היטב את המשמעות של שבת אחים גם יחד וקיבוץ נידחי ישראל, כיון שכל אחד מביא עמו את הטוב ואת המבורך ומקרבים לציבור. בעצה אחת עם המרא דאתרא ברצוננו להשפיע על מתפללי בית-הכנסת שלנו ביישוב בו אני גר לעשות כן, ולפיכך אבקש לשלוח לי דברי חיזוק בעניין.

תשובה

מפורש בחז"ל שאנשי כנסת הגדולה קבעו לנו ברכות ותפילות, אבל יש הבדל בין "מטבע ברכה" שהוא קבוע לבין שאר הנוסח, שאע"פ שהעניין הוא קבוע הניסוח יכול להשתנות בפי כל אדם. ככה נוצרו במשך השנים חילוקים קטנים בנוסח התפילות – העניין נשמר ומטבע הברכה אף הוא שווה בכל הנוסחאות, אבל במקומות שונים נתהוו שינויים קלים בשאר מילים. אך ודאי שאין קפיידא מצד הדין בכל הנוסחאות של עיקר התפילה.

הייחוד של הקהילות השונות התבטא בעיקר במנגינות של התפילה, ובפיוטים שנוספו מזמן למזמן, שלכל הדעות אינם מעיקר תקנת אנשי כנסת הגדולה.

בהיותנו מפוזרים ומפורדים בגלויות מרות, הדבקות בנוסח התפילה היתה גורם חשוב בעיצוב הנשמה היהודית, והנוסח המקומי היה מעין תו זהות למסורת של כל קהילה בישראל. גם עכשיו שזכינו לקיבוץ גלויות, ואין לך כמעט מקום בארץ שאין בו יוצאי קהילות שונות, גם עכשיו זכרון התפילה בבית אבא או סבא מעורר דבקות בלב, והוא גורם חשוב לכוונת התפילה. אבל מאידך, לא פחות חשוב שיִצָר נוסח מקומי, כמו שהיה מאז ומתמיד, הכולל את כל בני המקום, ובעידן התנועה המהירה ממקום למקום – הכולל את כל עם ישראל כחטיבה אחת¹.

אין ליצור דבר כזה בהוראה מלמעלה, ובוודאי שאין לוותר על הערך החשוב ביותר של הזיקה לעבר. אולם מצד שני, אין לך דבר מתסכל יותר מאשר המצב הנוצר מכך שאחים מתפלגים ונפרדים דווקא בתפילה, עת שלבם של ישראל צריך להיות אחד, ובמקום להתכנס ביחד, כל אחד פונה למקום אחר להתפלל.

---

1. הערת העורך: על היסודות ההלכתיים בעניין קביעת מנהג המקום, ראה לעיל סי' פה.

לפיכך, מן הראוי ללמוד מן הדוגמא שלימדונו חז"ל בראש השנה (לב, א): "וכשקידשו בית דין את השנה באושא ירד ר' יוחנן בן ברוקא לפני רבן שמעון בן גמליאל ועשה כר' יוחנן בן נורי. אמר לו רבן שמעון, לא היו נוהגין כן ביבנה. ליום השני ירד רבי חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי ועשה כר' עקיבא. אמר רבן שמעון בן גמליאל, כך היו נוהגין ביבנה". הרי מבואר שכאשר עברו לאושא, התפלל הש"ץ פעם כנוסח זה ופעם כנוסח זה, כל אחד לפי המסורת שלו, וכל אחד הרגיש בנוח עם הנוסח שקיבל.

לכן מן הראוי לתת הזדמנות לאנשים המתפללים בנוסחים שונים לרדת לפני התיבה, והציבור יתפללו כל אחד לפי טעמו ורוחו. כך ילמדו להכיר את רוב הנוסחים ויוכחו שהם מאוד דומים, ואף ילמדו את המנגינות השונות, ובסופו של דבר ייהנו מכולן.

עיקר האתגר הוא בימים הנוראים שבהם נתוספו המון פיוטים בנוסחים שונים, וכמעט אי אפשר לכלול את כולם בלי ליצור תגובה נגדית חזקה. אולם מאידך, יש לזכור כי בדורות האחרונים המגמה למעט בפיוטים גם בימים נוראים תפשה תאוצה. כל המעיין במחזורים של היום יראה שהרבה פיוטים ארוכים וקשים להבנה הושמטו, ואם לא הושמטו לגמרי נדחו לחלק האחרון של המחזור. כמו כן, כבר בימים עברו ידעו קדמונינו איך לבחור כמה בתים בודדים מפיוטים מסוימים ולהשמיט את השאר שהיה בנוי על א-ב מושלם או אפילו כפול ומכופל.

אם הרב יכין את הציבור כראוי וייעזר בכמה תלמידי חכמים בקהילה, ניתן לעשות מבחר של פיוטים מקוצרים בעיקר מנוסח עדות המזרח ונוסח אשכנז, באופן שהאזורים והמוכרים שבהם יישארו, ולא תהיה מעמסה גדולה על הציבור. כמובן שבציבור של בני תורה יש להיעזר בטענותיהם של גדולי הפוסקים, ולדחות את הפיוטים מתוך חזרת הש"צ או לפנייה או לאחריה², ובכך יקל יותר גם לקצרים.

כך במשך הזמן יתגבש נוסח אחיד, שהרי הילדים והצעירים קולטים את כל הנוסחאות ונהנים מכולם. כך יש גם שמירה על מורשת אבות שהיא חשובה לכוונת התפילה, וגם התחדשות ולימוד דברים חדשים שאף היא מעוררת את הכוונה. והעיקר – שכל אנשי המקום מתייצבים לפני הקב"ה באחדות מלאה ואחוזה ורעות.

---

2. הערת העורך: ראה באורך בספר ראש דברך לרב יצחק שילת, מעלה אדומים תשנ"ו, עמ' רמא-רנד.